ISSN: 0169-5819

ONS MARKENBOEK

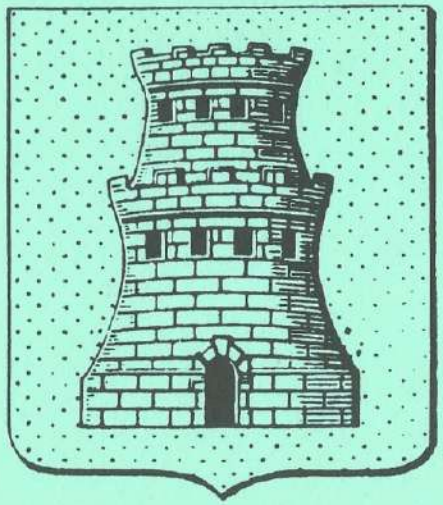

Gorssel, januari 1995
13e jaargang, no. 1

ONS MARKENBOEK

is een uitgave van de Oudheidkundige Vereniging De Elf Marken.
De vereniging heeft haar zetel in de gemeente Gorssel.

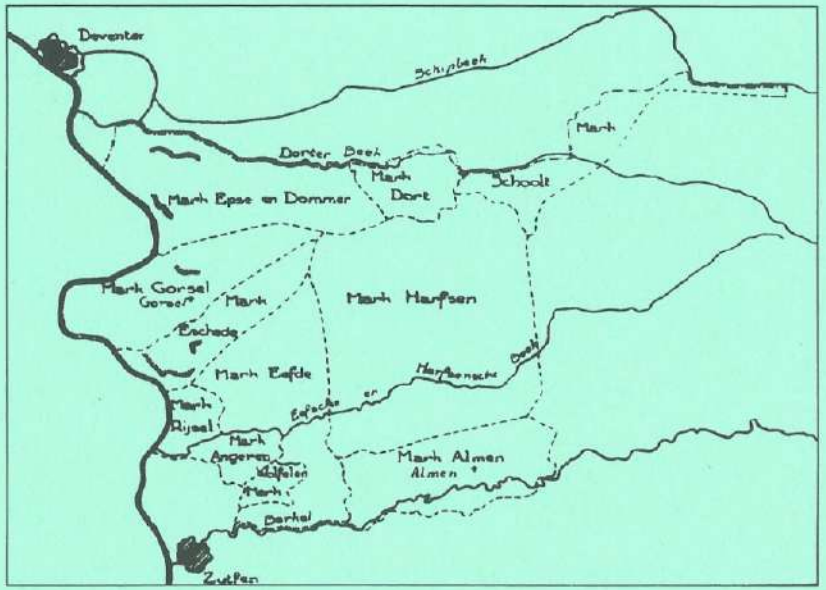

Kaartje van de vroegere marken in de gemeente Gorssel.

Deze vereniging werd opgericht op 27 september 1983, en heeft ten doel "de beoefening van de geschiedenis in het algemeen en in het bijzonder die van de gemeente Gorssel, waaronder mede wordt begrepen het grondgebied van de gehele, huidige en vroegere, burgerlijke gemeente Gorssel alsmede de bevordering in zo breed mogelijke kring van de belangstelling voor de geschiedenis van de gemeente Gorssel in al haar aspecten".

Het bestuur wordt gevormd door de leden:

Voorzitter: H.J. Jansen op de Haar, Bargeweg 16, 7211 DC Eefde (tel. 05750-40785)

Secretaris: W. van de Kamp, Lochemseweg 38, 7214 RK Epse (tel. 05759-3037)

Penningmeester: P.H. de Jonge, Lochemseweg 33 7214 RC Epse (tel. 05759-3143)

ONS MARKENBOEK

13e jaargang, no. 1, januari 1995

INHOUD

	blz.
Mededelingen van het bestuur en de redactie	2
Nieuws uit de bibliotheek in oprichting door H. Schoenmaker	7
Verslag excursie Borculo 1994 door H. Schoenmaker	8
Bibliotheek en genealogisch spreekuur door H. Schoenmaker	8
Werkgroep genealogie door H.A. Klein Ovink	9
Joodse veekopers door M.W. Enserink	10
Notities door Harm Degenhart	14
De herberg 't Hoentje door H.J. Jansen op de Haar	15
Een sportieve heer door J. Nijenhuis	30
Correcties op „Is Almen wel Olmen?" door H. Schoenmaker	31

MEDEDELINGEN VAN HET BESTUUR EN DE REDACTIE

Van de bestuurstafel

Maandelijks komt ons voltallige bestuur in ons home te Harfsen bij elkaar. Naar wij denken hebben wij geheel in stijl ons onderkomen in Harfsen een naam gegeven: Het Richtershuis, zulks met een knipoog naar de richters die vroeger de marken bestuurden.
De Open (mid)dag in Harfsen was een succes. Velen hebben daar een kijkje genomen, werden gelaafd door een frisdrankje en hebben genoten van de doorlopende diaserie waar diverse plaatjes van onze gehele gemeente getoond werden. De tentoonstelling werd druk bezocht en met name de werkgroep genealogie was daar zeer actief. Hartelijk dank aan al diegenen die daar aan de voorbereiding hebben meegedaan.
Het leven van alledag nam weer bezit van ons en hiermee niet in tegenspraak richten wij ons thans eerst op de toekomst.
De speciale uitgave 1995 heeft onze volle aandacht en hiervoor moet door sommigen veel werk verzet worden. Het belooft echter een mooie uitgave te worden en dat moet dan de beloning voor ons huidig zwoegen zijn. Elders staat meer over dit boek.
De bibliotheekgroep is eveneens druk aan het werk geweest en heel voorzichtig wordt aan een "opening" gedacht, geen uitlening van boeken doch wel inzagemogelijkheid.
De serie dia-/lezingenavonden in de verschillende dorpen start dit jaar in Epse. Voor de volgende dorpen hebben we goede inleiders met interessante onderwerpen gevonden. Hieronder kunt u hierover meer lezen.
De aankondigingen van deze avonden zullen mogelijk telkens in het Markenboek verschijnen en in ieder geval ook in De Gids en in de Wegenerpers.
Op 9 december 1994 was er een zogenaamde kennismakingsbijeenkomst van bestuur en de leden van alle werkgroepen. Bij zoveel activiteit binnen de vereniging is het goed om elkaar allemaal eens te ontmoeten en daarvoor was deze bijeenkomst dan ook uitermate geschikt. Een verslag zal later volgen.
Zo zijn wij steeds bezig om van de Elf Marken een levendige vereniging te maken die zich bezig houdt met verleden én toekomst.

Lezing/dia-avond in Harfsen

Op donderdag 26 januari 1995 zal de heer G.J.H. Krosenbrink uit Corle (voormalig directeur van het Staring Instituut te Doetinchem) een avond voor ons verzorgen. Het onderwerp van zijn lezing zal zijn: "De Achterhoek Algemeen".
Wij zijn er zeker van dat dit opnieuw een boeiende avond zal worden, geleid door een inleider die bij uitstek een deskundige op dit gebied is. De Achterhoek en Krosenbrink horen bij elkaar en als hij daarover spreekt, zult u vast een mooie avond beleven.
Voor onze leden een gratis avond en voor introducés een entree van f 2,50. Aanvang: 20.00 uur in zaal Buitenlust te Harfsen. Komt allen!.

Lezing/dia-avond te Almen

Op donderdag 16 februari 1995 zal de heer J. Thoben uit 's-Heerenberg voor ons een lezing en dia-avond verzorgen met als onderwerp: "Hannekemaaiers, Kiepkerels en Tjödden".
De heer Thoben is een bekend spreker en zal ons zeker een boeiende avond voorschotelen.
Aanvang: 20.00 uur in de grote zaal van Ons Huis te Almen.
Introducés zijn welkom tegen betaling van f 2,50.

Lezing/dia-avond te Eefde

Op donderdag 23 maart 1995 zal mevrouw I. Strouken uit Utrecht voor ons een avond brengen met als onderwerp: "Huwelijksgebruiken in de laatste drie eeuwen".
Mevrouw drs. Strouken is hoofdredactrice van het periodiek "Alledaagse Dingen", dat wordt uitgebracht door de Stichting Nederlands Centrum voor Volkscultuur. Aan de hand van vele dia's zullen ons de gebruiken rondom een van de bijzondere momenten in ons leven - het huwelijk - uit de doeken worden gedaan. Het belooft een zeer interessante lezing en dus avond te worden.
Aanvang: 19.45 uur in Het Jolink te Eefde (let u op het tijdstip!).
Ook op deze avond zijn introducés welkom tegen de bekende condities.

Excursie Nijmegen en Xanten 1995

De werkgroep excursies nodigt de leden van De Elf Marken uit voor een excursie per bus naar Nijmegen en Xanten op woensdag 17 mei 1995. Deze excursie is samen met de leden van de Oudheidkundige Kring Bathmen e.o.
Het programma is als volgt:

09.00 uur: vertrek bus gemeentehuis Gorssel
10.00 uur: aankomst Nijmegen, koffie
10.45 uur: wandeling van 11/2 uur onder leiding van een gids door de binnenstad van Nijmegen
12.15 uur: vertrek bus
12.30 uur: aankomst Tivoli, Berg en Dal, koffietafel
14.00 uur: vertrek bus
14.30 uur: aankomst Xanten in Duitsland, thee, bezoek aan het Archeologisch Park met rondleiding door een Nederlandstalige gids
16.30 uur: op eigen gelegenheid rondkijken in de stad
18.00 uur: vertrek naar Gorssel
19.30 uur: aankomst gemeentehuis Gorssel

De kosten bedragen f 55,- per persoon (bus, koffietafel, gidsen en entreegeld park). De consumpties 's morgens en 's middags zijn voor eigen rekening.
Opgave, graag spoedig, doch uiterlijk 10 april 1995 bij:
H. Klein Ovink, tel. 05731-1317 of H. Schoenmaker, tel. 05751-1235.
De kosten ad f 55,- per persoon dienen vóór 1 mei 1995 te zijn overgemaakt op bankrekeningnummer 30.14.18.004 van de Rabobank Laren-Almen-Gorssel, postbanknummer van de bank 902342, t.n.v. H. Schoenmaker, Blauwedijk 8, Almen.
Restitutie is niet mogelijk, wel kan de plaats door een ander worden ingenomen.
Bij onvoldoende deelname gaat de excursie niet door. Introductie is toegestaan.

1945 - bevrijding - 1995

Dit voorjaar herdenken en vieren wij het feit, dat wij vijftig jaar geleden werden bevrijd van vijf jaar nazi-Duitse bezetting.
Een halve eeuw is sinds de bevrijding alweer voorbijgegaan en nog steeds worden wij herinnerd aan die oorlogsjaren.
De eerste dagen van april stonden in het teken van de bevrijding van de diverse dorpen van onze gemeente Gorssel en in mei volgde dan de algehele overgave van de Duitsers. Vier en vijf mei zijn de officiële dagen van herdenking en bevrijding geworden, en ondanks het feit dat velen uit die periode niet meer onder ons zijn, worden deze dagen nog steeds intens beleefd. De stille optochten op de vierde mei getuigen nog immer van respect voor diegenen die hun leven door allerlei oorzaken verloren.
Het is echter goed dat de vierde dag wordt gevolgd door de vijfde dag, want op deze dag - met 4 mei als basis - richten wij ons weer op de toekomst.
Dit jaar gebeurt dit dus alweer voor de vijftigste keer en dat willen wij in Gorssel niet zomaar voorbij laten gaan.
Het bestuur van onze vereniging verleent uiteraard aan diverse uitingen weer zijn medewerking, doch deze keer blijkt dit vooral door de uitgave van een herdenkings- of herinneringsboek.
In dit boek, dat door uitgever W. van Keulen te Zelhem voor ons wordt verzorgd, zullen oude en nieuwe verhalen worden opgenomen. Het wordt een prachtig uitgevoerd boek op houtvrij papier met vele foto's.
Uiteraard komt de gehele gemeente Gorssel in dit boek aan de beurt en hiermee wordt het boek dus belangrijk voor de mensen uit alle dorpen. Het kan niet anders of velen zullen delen van herkenning vinden, soms droeve, soms komische en soms blijde. Het wordt een boek vol herinneringen van en voor burgers.
De uitgave zal zodanig stevig en degelijk worden dat het boek veelvuldig gebruikt kan worden en niet zoals bij een vorige uitgave na enige keren uit elkaar valt.
Met dit Markenboek wordt een intekenlijst meegestuurd en wij hopen (en verwachten) dat u allen dit boek zult bestellen. Het is financieel niet mogelijk om deze uitgave te brengen in onze normale serie periodieken, dus het wordt een aparte uitgave die apart betaald zal moeten worden.
Gelukkig werken wij met vele vrijwilligers en mede hierdoor zijn wij in staat om de prijs relatief laag te houden op f 27,50 per exemplaar.
Deze prijs geldt alleen bij voorinschrijving, want na verschijning zal de verkoopprijs gesteld worden op f 35,-.

Het is dus van belang dat u deze intekenlijst zo snel mogelijk ingevuld en ondertekend aan ons retourneert, waarbij wij als uiterste datum 1 maart 1995 hebben gesteld.
Wij zijn ervan overtuigd dat uw en onze interesses inzake de inhoud van dit boek parallel lopen en dat u dus allen de intekenlijst direct aan ons terugstuurt.

Ons Markenboek

Het zal u zijn opgevallen dat de titel „Ons Markenboek" op de groene omslag een ander lettertype heeft gekregen.
Redaktie en bestuur zijn van mening dat, na twaalf jaar, een wat moderne vorm van opschrift wenselijk is. Wij hopen dat u het met ons eens is. Zo niet, kijk er dan aan voorbij, want uiteindelijk gaat het om de inhoud. En hopelijk zullen velen ook in de komende jaren ons in staat stelllen om telkens een gevarieerd en interessant kwartaalblad te doen verschijnen.

Kopij voor het volgende nummer dient uiterlijk **1 maart 1995** bij de redactiecommissie binnen te zijn (indien mogelijk met een afbeelding).

NIEUWS UIT DE BIBLIOTHEEK IN OPRICHTING

H. Schoenmaker

Op verzoek van het bestuur heeft de werkgroep bibliotheek besloten om de bibliotheek open te stellen op elke tweede dinsdag van de maand 's middags van 14.00 tot 16.00 uur. Elders in dit nummer wordt hierover nadere mededeling gedaan.
De bij de instelling van de werkgroep bibliotheek aanwezige boeken en de daarna door schenking en aankoop verkregen boeken zijn thans geordend. De tijdschriften zijn opgeborgen in kaftjes. De jaargangen van Ons Markenboek zijn ingebonden. De boeken zijn opgenomen op auteursnaam in een catalogus. Ook de tijdschriften zijn hierin genoemd. De inhoud van enige archiefdozen is eveneens vermeld.
De Elf Marken bezit een aantal kranten en tijdschriften die betrekking hebben op de Tweede Wereldoorlog. De werkgroep heeft gemeend deze zogenaamde oorlogskranten, waarvan sommige in de Engelse taal, te moeten bewaren.
Ook trof de werkgroep brochures enz. aan die betrekking hebben op luchtbescherming, brandbommen, gifgas enz. Deze collectie, aangevuld met een belangrijke schenking, is opgeborgen in een archiefdoos.
In de bibliotheek zijn opgenomen de door schenkingen verkregen bladen van de kerkelijke gemeenten (het oudste blad is van 1922!).
Onder het beheer van de bibliotheek is gesteld een map met kaarten. Een lijst van deze kaarten is in de catalogus opgenomen.

Schenkingen zijn gedaan door mevrouw ter Avest van de Boedelhofweg, A.J. Brummelman, Esveldsdijk te Harfsen, J. Eefting, M.W. Enserink, J.H. Goorman, J. Harenberg, A. Hoekstra, J.Th. Jansen te Vorden, H.J. Jansen op de Haar, W. van de Kamp, A.H. Klokke, G.J. Lensink, J.P. van Loon, mevrouw H.A.C. Marsman-Slot (waterschap van de Berkel), familie Nijland uit Joppe, H. Rol, H. Schoenmaker, mevrouw A.H. Schoenmaker-Miedema, mevrouw De Vries van de Julianalaan, N. van Wijk (stand per 6 november 1994).
Al deze schenkers nogmaals hartelijk dank.

VERSLAG EXCURSIE BORCULO 1994

H. Schoenmaker

Aan de in Ons Markenboek, 12e jaargang nr. 3 (juli 1994) op pagina 2 opgenomen uitnodiging van de werkgroep excursies aan de leden van De Elf Marken om deel te nemen aan een excursie naar Borculo op zaterdag 15 oktober 1994 hebben 22 personen gevolg gegeven. Dit aantal overtrof de verwachtingen van de werkgroep.
De excursie was een succes te noemen. Het weer was fantastisch; er scheen een heerlijk zonnetje. Alles verliep binnen het tijdschema.
De rondwandeling ging door historisch Borculo: het voorplein en de resten van het vroegere kasteel, de stuw in de Berkel met omgeving, het oude gemeentehuis, de plek waar meester Heuvel heeft gewoond, de synagoge enz. De gids, de heer A.J. Derking, gaf de hem aangeboden boekenbon weer terug voor de bibliotheek van De Elf Marken. Een gebaar dat zeer op prijs werd gesteld.
Na het nuttigen van een drankje in een bruin café werd het programma voortgezet met een rondleiding in het brandweermuseum. Mede door de enthousiaste uitleg van de gids van het museum werd het kind in ons allen weer wakker.
De Elf Marken kan terugzien op een geslaagde najaarsexcursie.

BIBLIOTHEEK EN GENEALOGISCH SPREEKUUR

H. Schoenmaker

De bibliotheek van De Elf Marken is ondergebracht in het verenigingsgebouw te Harfsen aan de Hulstweg 7.
Elke tweede dinsdag van de maand 's middags van 14.00 tot 16.00 uur is de bibliotheek geopend.
Tevens zal de werkgroep genealogie aanwezig zijn. De werkgroep houdt dan als het ware een genealogisch spreekuur. De resultaten van haar werk liggen ter inzage.
Tijdens de openingsuren is de bibliotheek telefonisch bereikbaar onder nummer 05733-2003, welk telefoonnummer in oktober 1995 wordt gewijzigd in 0573-432003.
De bibliotheek is voor het eerst open op dinsdagmiddag 14 februari 1995 van 14.00 tot 16.00 uur. En daarna dus elke tweede dinsdagmiddag van de maand.

WERKGROEP GENEALOGIE

H.A. Klein Ovink

Onze werkgroep Genealogie die op dit moment bestaat uit acht personen is druk bezig om bestaande familiestambomen te inventariseren.
Sommige familiestambomen zijn onvolledig, graag willen we deze stambomen volledig maken. Heeft u een aanvulling op een of andere stamboom, laat het ons weten.
Onze leden van de werkgroep zijn met de volgende familienamen bezig:
Thea Makkink heeft gegevens over: EGGINK, MAKKINK, ROETERDINK, WILTINK, ROOD, MENKVELD, BRUMMELMAN, WOLBRINK en GROOT HULZE.
Dirkje Maarschalkerweerd heeft gegevens over BEUSEKAMP en MAARSCHALKERWEERD.
Wim Menop heeft gegevens over MENOP.
Henk Pelgrim heeft gegevens over AALDERINK en VAN ZEYTS.
Jan Lensink heeft gegevens over BRAAMKOLK, NIJKAMP, WUESTMAN, UUNK, VRIESEKOLK, KERSSENBERG en LENSINK.
Henk Rol heeft gegevens over BOSCHLOO, HISSINK en VALKEMAN.
Jan Pasman heeft gegevens over BRUIL, NIJLAND, BRAAKHEKKE, GROOT ILSINK, HIETVELD, WOERTMAN en PASMAN.
Henk Klein Ovink heeft gegevens over KUIPER, SCHOLTHOF, HIETKAMP, BLEUMINK, HOLSHORST, KLEIN OVINK en BRINK.
Wij wachten met spanning op uw reacties: tel. 05731 - 1317.
Tevens ligt het in onze bedoeling om op 10 juni 1995 een genealogische middag te organiseren in ons gebouw aan de Hulstweg in Harfsen (nadere aankondiging volgt). Op deze middag kunt u kennismaken met onze werkgroep en is er gelegenheid om gegevens uit te wisselen.
Ook bestaat er gelegenheid om op elke tweede dinsdagmiddag van de maand onze resultaten in te zien (zie ook het artikel "Bibliotheek en genealogisch spreekuur" van H. Schoenmaker).

JOODSE VEEKOPERS

M.W. Enserink

Daar komt iemand over de deel. 't Is een bekend Joodsch veekoper, die vrijpostig in hokken en stallen kijkt. "Wat mo'k oe geven veur dat jaörig bölleken?" vraagt hij zonder groet aan Vader, die net binnenkomt. "Dat wi'k neet missen" is het antwoord, maar de Jood, die wel weet, dat dit tactiek is, begint te bieden.
Weldra is de handel in vollen gang: Vader kalm en taai, de Jood al vuriger, schreeuwt al harder en klapt met grimmig gezicht al verwoeder in de handen, zoodat buurmans hondje al keffend op hem aanvliegt. Een paar malen loopt hij weg - alles maar komedie - en geeft ten slotte Vader "geluk".
(H.W. Heuvel in "Oud-Achterhoeksch Boerenleven"; het tafereeltje speelt zich omstreeks 1870 af.)

Hoe vaak speelde dit toneelstukje zich af tussen 1907 en 1940 op de boerderij ,,De Huurne" in Harfsen, waar drie broers Enserink het boerenvak leerden en Gerrit vanaf 1910 alleen het commando voerde! Behalve uit Lochem kwamen de veekopers ook - en vooral - uit Zutphen de hokken en stallen inspecteren en ze waren welkom. Het verschijnen van veel kopers over de vloer bevorderde de prijsvorming, maar afleveren in Zutphen kostte minder uren dan in Lochem. Het moest wel te voet plaatsvinden, want een beest met veewagen aangevoerd, daar mankeerde wat aan.
De eerste die "geluk" kreeg op De Huurne was Van Gelder, zelf slager in Zutphen: 28 november 1907, 1 stier voor f 175,-. En op 19 december kocht hij 2 koeien voor f 311,-.
In het nieuwe jaar (1908) werd de vertrouwensrelatie voortgezet; op 16 januari 2 koeien voor f 260,- en 12 november wel 2 koeien en 2 pinken voor f 525,-. Ook andere Van Gelders kregen "geluk", en Weylls, zowel in Lochem (levering op woensdag) als in Zutphen (levering op donderdag).
Uit het kasboek:

5 Febr. (wo.) : Aan Weyll 3 halfjarige stierkalveren voor f 102,50.
5 Maart (do.) : Aan Meijer Weyll 2 koeien voor f 320,-.
1 April (wo.) : Aan Weyll 2 stierkalveren voor f 50,-.
30 April (do.) : Aan De Winter 2 vette malen f 118,- en f 177,-.
21 Mei (do.) : Op de markt gekocht van I. van Gelder een zwartbonte maal voor f 62,50.
18 Juni (do.) : Afgeleverd aan Meijer 3 dragende malen: f 450,-.

18 Juni (do.) : Verkocht op de markt aan de Wolff een vette maal voor f 162,50. Betaald f 1,- voor de Bond. (Opm.: wat dit inhoudt is mij niet duidelijk; zie ook 16 december 1908 en 17 juni 1909.)
22 Juli (wo.) : Aan J. van Gelder 3 stieren f 179,-.
19 Nov. (do.) : Aan S. van Gelder de groote stier voor f 205,-.
16 Dec. (wo.) : Aan Filips 2 kalver voor f 37,50 (bet. f 36,-; actie gezocht).
31 Dec. (do.) : Aan Sam van Gelder 1 koe voor f 163,25.
1909:
13 Jan. (wo.) : Aan S. van Gelder 4 stieren voor f 460,-.
20 Jan. (wo.) : Aan J. Weyll 4 stiertjes voor f 173,50.
29 Apr. (do.) : Aan J. van Gelder een vette koe (Scheefheup) voor f 150,-.
24 Mei (ma.): Aan Filips afgeleverd een stier (zwart) voor f 162,50, een koe (zwartbont) voor f 145,-.
17 Juni (do.) : Aan Filips 2 kalver voor f 42,- (vrij van Bond) te leveren a.s. woensdag 8 1/2 uur.
11 Nov. (do.) : Aan J. Hanouer een stier voor f 140,- verkocht.

Werd al het slachtvee zo op de boerderij verkocht om voor de afgesproken prijs op de veemarkt aan de veekoper af te leveren? Zeker niet! Er ging ook wel wat gewoon mee naar de markt om te worden gekocht door de meestbiedende. Zie trouwens ook 18 juni 1908. Het waren ook niet uitsluitend Abrahams zonen die vee kochten; het gebruiksvee ging meestal gewoon zonder tussenkomst van de handel.
1909:

4 Maart : "Bosman" op de markt verkocht voor f 162,50. (Opm.: deze koe was op 29 juli 1908 van Bosman gekocht voor f 115,-.)
Aan Hendrix 3 dragende malen voor f 345,-.
13 Mei : Op de markt verkocht 1 koe "Hassink" voor f 196,25 en 1 pink (kween) à f 97,50. Geld ontvangen en voor beide f 1,- gestort. (Opm.: marktgeld zeker.)
17 Juni : Op de markt verkocht koe (oude Jop) voor f 180,-.
3 Aug. : Van Bosman een 4-j. koetje gekocht voor f 72,50.
19 Aug. : Op de markt verkocht de koe uit "de Gelder", gele oude, van de Groot, voor f 141,25. (Opm.: de koe was op 20 maart samen met haar kalf van f 90,- gekocht van De Groot (Hazewinkel) voor f 177,50 en vetgeweid op de Gelder bij neef Makkink.)
11 Nov. : Op de markt verkocht 2 dragende malen voor f 125,- en f 123,50.

18 Nov. : Aan Hendriks 2 dragende malen f 135,- en f 95,-.
1 Dec. : Aan Hiemstra (een slager) de koe Bosman voor f 72,50. (Opm.: geen cent verdiend; zie 3 aug.)

In 1910 gingen 4 stiertjes naar J. van Gelder (vrij van bond (?!), naar Hendriks een neurende maal, A. Weijler (Lochem) 2 dragende malen (van de Lochemse markt 3 guste malen meegebracht), J. van Gelder een stierkalf (vrij van Bond), Jacob Weijll 2 stieren.
En in 1911 naar J. Weijll 2 stieren, en verzekerd, naar het O. en N. Gasthuis 1 koe, I. van Gelder een stier, het Gasthuis nog een koe in mei en één in december.
In 1912 gingen 4 stiertjes naar de markt (vrij van Bond), naar Weijler op de markt 1 neurende maal, naar I. van Gelder 1 stier (vrij van Bond), L. Weijll 1 stierkalf, enz. enz.
Gerrit Enserink kon goed met de veekooplieden handelen. 's Morgens kwamen ze al bijtijds uit de stad fietsen om te vragen: "He'j nog wat te missen, Gerrit?". 't Gebeurde wel dat iemand drie keer op de fiets sprong nadat het gedane bod was afgewezen, terwijl het daarna toch eindigde in "Geluk"!
Bladerend in de oude kasboeken van De Huurne komen we zo goed als jaarlijks tegen:
Karel van Gelder, Weijler, Bram Weijll, I. van Gelder, K. Hanouer, Heilbron, Stern, J. van Gelder, A. Hanouer, J. Hanouer, Sander Philips, Meijer Weijll, De Winter.
De Winter was slager en kocht ook veel varkens, bijv. in 1931: 17 in januari, 6 in februari, 6 in maart, 6 in april, 9 in mei. De coöperatie Almen-Harfsen kreeg er trouwens ook veel: 4 in maart, 4 + 6 in juli, 6 + 6 in augustus, 4 + 6 in september, 1 zeug in november, 6 in december.
Sander Philips kocht altijd meerdere beesten tegelijk, zoals in 1925: 1 pinkstier en 2 kalveren, 1 stier en 1 koe; in 1927: 4 stuks rundvee, 5 kalveren; 1928: 4 kalveren; 1929: 2 kalveren, later 1 stier, daarna resp. 2 en 2 en 4 kalveren.
De crisistijd gooide alles in de war. De rundveecentrale nam veel koeien over in het kader van de melkproduktiebeperking, zodat het volgende beeld ontstond:
1933: Bram Weijll 1 koe, 1 pink, 2 + 2 vette kalveren; anderen: 1 vette schot, 2 vette kalveren, 1 nieuwmelkte pink, 5 koeien en 2 stieren, 4 koeien, 1 kalf.
1934: Weijler 2 neurende malen, Hanouer 2 vette kalveren, de centrale 6 koeien, 1 vaars, 2 dragende pinken, nog 1 dragende pink; anderen: 1 stier, 3 pinkjes, 1 vette maal, 1 vette schot, 2 dragende pinken, 1 + 1 + 1 vet kalf.

1935: de centrale 1 geschetst kalf, 1 tbc-koe, 2 schetskalveren, Bram Weijll 1 vet kalf; anderen: 1 vette koe, 1 vette pink, 1 vette koe, 1 kalf.
1936: Bram Weijll 2 vette malen, 1 vet kalf, L. Weijll 1 vet kalf, op de markt 2 koeien, Goldwerth 2 + 1 + 1 kalveren.
Hans Goldwerth, een schoonzoon van Philips, kocht in 1937 en volgende jaren tot en met 1940 altijd wel wat kalveren en in 1940 ook een nieuwmelkt maaltje. Hij was inmiddels zelf boer geworden op „Het Baltink" in Harfsen en kocht op De Huurne:
15 jan. 1938: 1 mud zaairogge; 25 maart 1939: 25 are knollen; 6 maart 1940: 5300 m2 knollen; 26 maart 1942: 31 spint knollen; op 20 februari 1942 betaalde hij voor paardewerk f 83,27. Vanaf 1936 had hij ook nog steeds wat haverstro en roggestro op „De Huurne" gekocht.
Dat hij evenals zijn collega-veekooplieden is opgeofferd aan de naziwaanideeën is uit de vroegere nummers van Ons Markenboek bekend. Gerrit Enserink vond het een onherstelbaar verlies.

NOTITIES

Harm Degenhart

30. Stormramp 1925

In 1995 zal men ongetwijfeld stilstaan bij een natuurramp die zeventig jaar geleden heeft plaatsgevonden. Op 10 augustus 1925 omstreeks zeven uur 's avonds teisterde een stormramp het stadje Borculo. In ongeveer drie minuten verwoestte een wervelstorm vrijwel het gehele stadje aan de Berkel.
Dezelfde wervelstorm richtte ook verwoestingen aan in onder meer Oldenzaal, Doetinchem en het Brabantse dorpje Zeeland.

31. Staring Instituut: 15 jaar

De tijd vliegt. Met nog vers in het geheugen het symposium met als thema "Wat is het streekeigene ons waard?", gehouden op 30 oktober 1992 ter gelegenheid van het twaalfeneenhalfjarig bestaan van het Staring Instituut, viert het Centrum voor het streekeigene van Achterhoek en Liemers in 1995 haar vijtienjarig bestaan.
Een ieder zij de lezing of herlezing aanbevolen van de tijdens het symposium door prof.dr. J.C. Boogman gehouden lezing met als titel "Onorthodoxe beschouwingen over Gelderland: de problematiek van het geheel en de delen", welke lezing gepubliceerd is in Den Schaorpaol van november 1992 (13e jaargang nr. 4) en Den Schaorpaol Jubileumuitgave 12 1/2 jaar. Den Schaorpaol is het periodiek van het Staring Instituut.
Zie voor een beknopt verslag van het jubileumsymposium: Verslag symposium Staring Instituut in Ons Markenboek, 11e jaargang nr. 1 (januari 1993), bladzijde 11.

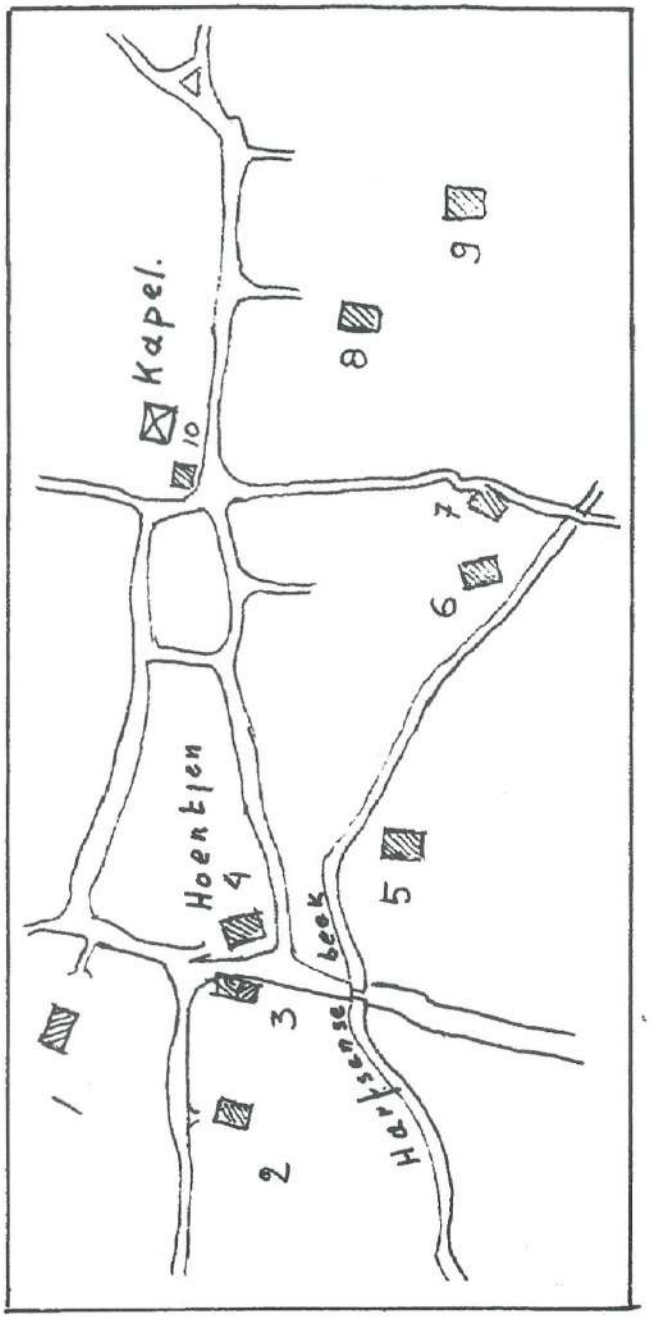

Plattegrond Harfsen aan de Harfsensebeek, anno 1832.
1. Lensink, 2. Leunk, 3. 't Haantje, 4. 't Hoentjen, 5. Het Baltinck, 6. Ribbink, 7. Groot Ilsink, 8. Ebbink, 9. Wunderink en 10. Kapel en Kapelleplaats.

DE HERBERG 'T HOENTJE

H.J. Jansen op de Haar

Na maanden speuren in de oude gegevens van de marke Harfsen zijn we tot de conclusie gekomen, dat we hooguit een kwart hebben ontdekt van de werkelijke geschiedenis van de marke Harfsen.
Het oude dorpje met zijn prachtige landschap en mooie holle wegen langs en door de hoge enk kreeg de laatste maanden van 1993 en het gehele voorjaar 1994 onze volle aandacht. Hoe vaak hebben we de laatste tijd geprobeerd het ware en juiste verhaal van een oude boerderij te ontdekken en dat we uiteindelijk tot de slotsom moesten komen dat er nog veel vraagtekens bleven bestaan, die we met de beste wil van de wereld niet konden oplossen, althans niet op korte termijn. Soms loopt een onderzoek vast om de juiste eigenaren te vinden, een andere keer struikelden we over de bewoners, die steeds maar van naam verwisselden, waardoor we weer op een dwaalspoor kwamen. Zo ging het ons ook met de geschiedenis van 't Hoentje.
Het verhaal van onze Achterhoekkenner Hendrik Willem Heuvel uit Oolde bij het dorpje Laren had in het verleden gezorgd voor de nodige romantische beelden, die we ons hadden gemaakt van het oude Hoentje, zoals dat bestond vóór 1945.
In het boek "Oud-Achterhoeks Boerenleven" van genoemde schrijver lezen we op bladzijde 230 en verder de volgende omschrijving.
"Ik dool nog een poosje alleen rond door die antieke buurt. Daar is het Hoentjen, zo'n heel antiek huis, dat daar zoo schilderachtig ligt tusschen vruchtboomen, oude Linden en vlierstruiken met zwarte bessen. Onder die opkamer met die kleine raampjes zijn diepe gewelfde kelders. Eeuwenlang was het hier een brouwerij en herberg aan den ouden "Hessenweg" op Deventer. In den voormuur zien we met ankers het jaartal 1018. Zou het toen al gebouwd zijn?"
Tot zover vriend Heuvel. Hij beschrijft het vogelschieten in Harfsen. Toen Heuvel als jongeman vanuit Oolde de school in Zutphen bezocht, moest hij dagelijks lopend door de oude holle wegen van Harfsen. Oud-gemeente opzichter Jan Wichers van de Prins heeft ons meerdere malen hierover verteld.
Naar aanleiding hiervan is het niet verwonderlijk dat de oude herberg door ons werd uitgekozen voor een afzonderlijk verhaal over haar geschiedenis. Bij het maken van deze keuze wisten we gelukkig nog niet op welke moeilijkheden onze keuze zou stuiten.

Op de lijst van gewaarden uit 1421 komt de naam Hoentjen niet voor en de eerste vraag was natuurlijk: bestond het toen nog niet? Ook het Verpondingskohier van 1646 bracht geen uitkomst, want op dit kohier komt evenmin de naam Hoentje(n) voor.
Toch moest er in die tijd wel iets bekend zijn van een Hoentje(n), want op 20 juli 1651 laat vader Wolter in 't Hoentjen zijn zoon Jan dopen in de Almense kerk en op 1 oktober 1653 een dochter en ook nog een op 28 oktober 1655.
Hoe dan ook, dit gegeven zette ons aan het denken: was 't Hoentje van zo'n ondergeschikte betekenis dat het in de marke niet werd vermeld? Of zou het kunnen zijn dat het boerenbedrijf of erve een andere naam had en dat 't Hoentje de naam was voor de herberg?
Bij ons onderzoek bij de herberg De Laatste Stuiver was ons al gebleken dat de herberg De Laatste Stuiver werd genoemd, maar dat het gewaarde erve in de marke Angeren als De Hulst werd aangeduid. Op deze manier zou het kunnen worden verklaard en de mogelijkheid van twee namen werd niet meer uitgesloten.
In ons verder onderzoek werden we geconfronteerd met de volgende overdracht:
"Den 27 februari 1727 hebben Jan Eikink en desselfs huisvrouw Johanna Ter Hall aan Jan Hoentjen en sijne huisvrouwe Anneken Janssen opgedragen volgende stukken en percelen uit het erve Baltink, in de Boerschap Harfsen en kennelijk gesitueert, uytgenomen nogtans een agttiende portie in alle die hieronder gespecificeerde deelen; Eerstelijk het Huys, Berg, Schaapschot, twe hoven neffens een Boomgaardt met sijn vijvers, een weydtjen het Pesken neffens een Camp Lants den Meulen Camp genaemt, Tweedens parceel den Breden Camp met sijn akkermaalshegge en Bosjen aan deszelfs zijde gelegen, Ten derden den Hoenderkamp met sijne hegge, Ten Vierden twe weydens de Biesemathen genaemt."
Op diezelfde datum lenen Jan Hoentjen en zijn vrouw Anneken van de Provisoren van Huize Bornhof te Zutphen de somma van tweeduizend gulden, waarbij bovengenoemde bezittingen voor 17/18 deel als onderpand werden gegeven.
Jan Hoentjen en zijn vrouw waren toen eigenaar van Het Baltink en we waren blij dit gevonden te hebben, want op de lijst van de gewaarde erven van 1421 vonden we drie erven Baltinck, namelijk Baltinck met één ware, en Groeten Baltinck en de Lutteken Baltinck, echter deze laatstgenoemden een halve ware "beyde niet dan met eene sichte".
Er waren dus in 1421 drie Baltincks, maar bij welke Baltinck hing nu 't Hoentjen uit? Dat werd even door ons uitgezocht en met dat uitzoeken kwamen we een volgende oorkonde tegen, en wel van 13 februari 1727, waaruit bleek dat Jan en Anneken hun eigen-

dommelijke behuizing hadden beleend met de somma van duizend gulden bij Jan Schonink. De naam van hun behuizing heette in deze oorkonde: 't Hoentjen of....Klein Leunk.
Waar bleef onze theorie nu van 't Baltinck? Het antwoord moet luiden: nergens, want na enige tijd vonden we in de Registers van het Oude en Nieuwe Gasthuis of het Elisabeths Gasthuis te Zutphen de volgende oorkonde:
"Eén december 1519 Opten Donredagh na sunte Andriesdage des heylgen apostells, Johan die Leege, Schout te Zutphen binnen en buiten, oorkondt, dat Goessen Baltinck en Hendrica sijn vrouw, het goed ende hofstede Lutteke Baltinck, gelegen in het Kerspel en Buurschap Almen, met een halve waar in de buurschap Harffsen, verkocht hebben aan het Elisabethsgasthuis".
Met deze oorkonde mag worden aangenomen dat Groeten Baltinck en Lutteke Baltinck in Almen lagen en dat de halve waar in Harfsen in het bezit kwam van het Elisabethsgasthuis, naderhand het Oude en Nieuwe Gasthuis te Zutphen. Groeten Baltinck zien we in Almen ook niet terug als erve, wel als een stuk grond, waarop vroeger een erve gestaan zou kunnen hebben. Klein Baltink in Almen bestaat nog steeds als boerderij van het genoemde Gasthuis.
In 1727 kwamen Jan en Anneken Hoentjen in het bezit van het erve Baltink, maar na het overlijden van Jan draagt Anneken "het goet Baltink of liever een gedeelte of saleweer vandien in de boerschap Harfsen naast het Hoentjen kennelijk gelegen", over op 27 juli 1733 aan Anna G. van Keppel van Oolde. Of behalve het huis Het Baltink ook alle grond is overgedragen, die op 27 februari 1727 werd overgenomen, kon door ons niet worden vastgesteld. Over het "waarrecht" wordt in die overdracht niet gerept. In de loop van ons verhaal komen we nog terug op dat waarrecht, maar dan in verband met 't Hoentje.
Nu we weten dat 't Hoentje en Klein Leunk de namen zijn voor hetzelfde huis of erve, is het zaak na te gaan of we nu ook verder in de geschiedenis kunnen teruggaan. Zo vonden we op de Verpondingslijst van 1494 Lutteke Lueinck met als eigenaresse Vrouw van Carplen te Zutphen; hoewel we betwijfelen of deze naam wel goed is overgenomen van de originele verpondingslijst. Een oorkonde uit 1484, dus tien jaren eerder, geeft een naam als Karpin. Een nader onderzoek zal dit moeten uitwijzen.
Ook het Verpondingskohier van 1646 noemt Derk op Kleyn Loeinck, die belast was met de samenstelling van het kohier. Hij wordt dan geen setter genoemd, doch ook geen onderrigter. In welke hoedanigheid hij dit kohier heeft helpen opstellen weten we niet.

In ieder geval mogen we vaststellen dat Kleyn Leunk, waar 't Hoentjen uithangt, al in 1494 bekend was als herberg en in de zeventiende en achttiende eeuw werden de bewoners Hoentjen, Hoentje, Heuntjen, Heuntje of Hoentjensweert genoemd.
Pas in 1782 komt er een eind aan deze naam als eigennaam voor de bewoners van de herberg, want op 23 februari 1782, daags na Sinte Peter, verschijnt het echtpaar Derk Meylink en Aaltjen Claassen en nemen de Caterstede 't Hoentjen of Klein Leunk over van het echtpaar Garrit en Gerritjen Hoentjen. Deze overname bestond uit "Huys, hof en Hoenderkamp, groot ongeveer twee mudden, met zijn akkermaalsheggen, nevens de brouwerij, met zijn toebehoren, voorts het melthuis (malt- of mouthuis), twee schuren en twee bergen". Een stuk land, Den Oldenkamp genaamd, wordt dan overgedragen aan Swier en Jenneken Leunk. Den Oldenkamp of de Hoentjeskamp behoorde dus vanaf die tijd niet meer aan het erve 't Hoentje. Vanaf 1782 komt dus de familie Meylink in beeld: Meylink was van beroep ijzersmid en afkomstig van Dorth.
Bij deze verkoop stond dus duidelijk vast dat 't Hoentje een katerstede was en geen gewaard erve. Op een betaalstaat van Dienstgelden in 1743 vonden we echter 't Heuntjen vermeld als gewaard erve en zo bleven er ook voor de onderzoekers nog veel vragen onbeantwoord.
Ondanks de katerstede kwam onze Derk Meylink in de markevergadering van 9 juni 1802 in oppositie, omdat bij meende dat hem onwettig het stemrecht werd onthouden. Hij maakte zoveel stampei, dat de markevergadering moest worden gesloten. Derk liet het er niet bij zitten, want hij ging zich beklagen bij de provisionele Volksvertegenwoordiging van het Kwartier Zutphen (het was in de tijd van de Franse overheersing!) en beriep zich op het feit dat hem werd geweigerd zijn stem uit te brengen en dat "deze dispotieke wijze van handelen strijdig was met de afgekondigde rechten van den mensch". Men heeft er kennelijk geen raad mee geweten; volgens de markerechten had hij geen stemrecht omdat hij een katerstede bezat, maar vermoedelijk heeft hij het in het politieke vlak getrokken en geëist dat hij zijn stem kon uitbrengen, hetgeen hem werd geweigerd. We hebben geen uitspraak gevonden in dit geschil en bij de markeverdeling in de loop van de negentiende eeuw werd rekening gehouden met 't Hoentje als katerstede. Vermoedelijk heeft Derk gedacht: "nieuwe heren, nieuwe wetten". We denken echter dat hij de nieuwe leer van de Franse overheersers tot de zijne had gemaakt: "Vrijheid, gelijkheid en broederschap"' maar voor onze Derk werd de gelijkheid een loze leuze. Hij heeft vermoedelijk nimmer een antwoord gehad op zijn protest,

althans dit antwoord hebben we niet teruggevonden in het archief van de marke.
Uit diezelfde tijd vonden we wel een vermeldenswaardig stuk in het Rijksarchief te Arnhem en wel in het zogenaamde Breukenboek. Dit boek bevat de klachten en de uitspraken die gedaan zijn als men de wet had overtreden. In Breukenboek nr. 0216-21 vinden we het volgende (samenvatting):
"Den 18 May 1797. Beklaagde: Derk Meiling, overtreding van de publicatie van het Landschap d.d. 3 Maart 1797 ter oorzake der Vheeziekte. 17 April l.l. heeft Derk Meiling aan de Custos te Almen F. Bloemkolk een advertentie overhandigd met de volgende inhoud: dat alle degeenen, welke guet vhee hadden te verkoopen, daar meede moesten komen op den 19 daaraanvolgende aan 't Hoentje in Harfsen wijl als dan veele cooplieden uit Zutphen aldaar zouden komen om die te koopen." Het doel van Derk Meylink was het houden van de "publique Beestenmarkt" en dat mocht volgens de "publicatie van het Landschap" niet. De eis was: boete van tweehonderd guldens cum expensis.
De beklaagde Derk Meiling "zeide niet gekend te hebben de Publicatien, waarbij het houden van Beestenmarkten verboden is en hij wil dit onder eede verklaren. Is geklaard in de boete van vijf en zeventig guldens met kosten". Voorwaar in die dagen geen kleinigheid, want voor dit bedrag had Derk wel drie koeien kunnen kopen.
Naast herbergier was Derk landbouwer en zoals uit het bovenstaande blijkt, was hij vermoedelijk ook veehandelaar. In 1815 bezat hij één paard en zeven runderen, dus een behoorlijke boerderij. Toen hij in 1782 op 't Hoentje kwam, was hij van beroep "ijzersmit" zoals de akte vermeldde. Hij had een zoon Jan, die geboren was in 1776 en eveneens smid was; deze zoon Jan was bij zijn overlijden op 24 februari 1838 ongehuwd en nog steeds smid van zijn vak. Vermoedelijk is het smidsvak ook aldaar uitgeoefend. Nog steeds is er een smid in het oude dorp en dat is thans Ter Hogt; daarvoor kenden we Bosman als smid in Harfsen.

(Op 5 mei 1863 kwam Jan Henders (Johannes Hendrikus) Bosman als smidsknecht in dienst van Hendrik Jan Meylink. Hij was geboren in Warnsveld op 7 december 1831 en was gehuwd met Aleida Hoegen. Het echtpaar kreeg vier kinderen. Het gezin bewoonde een huis vlak achter Het Hoentje en tegenover de boerderij Lensink, op de plek waar nu ongeveer de bedrijfsschuur staat van de familie Hazewinkel van Lensink aan de Deventerdijk. De oudste zoon van Bosman (geboren op 21 augustus 1868) overleed op 6 september 1871. De tweede zoon (geboren op 8 maart 1871) werd smid, maar vertrok naar Steenderen op 12 april 1903, terwijl de derde zoon Hermanus Albertus, geboren op 14 september 1872, eveneens smid werd, maar in de smederij van vader Bosman bleef en na het overlijden van de ouders in 1903 de smederij voortzette met zijn zuster Hanna (Johanna Aleida, geboren op 20 oktober 1877). Vermoedelijk bleef de smederij tot ongeveer 1880 bij Het Hoentje, waarna de familie Bosman vertrekt naar huisnummer 80a. Het verlaten huis blijkt later onbewoonbaar te zijn. De reden hiervan is niet bekend. In 1890 werd huisnummer 80a gewijzigd in 118 en het huis van Bosman werd 118a; vermoedelijk kreeg de smederij toen een afzonderlijk huisnummer. Dit is dus het huis, dat vroeger aan de Deventerdijk stond en thans Kapelweg nr. 7 is en bewoond wordt door de familie Hulleman. Ook het oude huis is in 1945 bij de bevrijding verwoest door oorlogshandelingen. Tot 1935 heeft Hermanus Bosman de smederij behartigd; hij vertrok toen met zijn zuster naar Joppe, waar hij een huis kocht aan de Huzarenlaan. Hij overleed in augustus 1945.
In 1935 huurde H.W. ter Hogt de smederij van Bosman. Hij had zijn vak geleerd bij Rutgers te Almen en bij Kuiper te Eefde. In 1937 bouwde Ter Hogt huis en smederij op de hoek van de Kapelweg en Harfsensesteeg, doch bij de bevrijding in 1945 werden huis en smederij verwoest. Ter Hogt kwam hierbij om het leven. Zijn weduwe zette ondanks vele moeilijkheden de zaak voort, zodat de zoon H.W. ter Hogt in de voetsporen van zijn vader kon treden. Het is thans een staalconstructiebedrijf, gevestigd aan de Harfsensesteeg nr. 28.)

Op 17 juli 1818 is Derk Meylink overleden; hij was toen 74 jaar. Hij werd opgevolgd door zijn zoon Hendrik Jan, geboren op 11 januari 1789. In de overlijdensakte van Derk staat als huisnaam "t Veldhoen" vermeld en ook op een kaart van de woeste gronden van de marke Harfsen uit 1810 staat de naam "t Veldhoen". In 1870 is Hendrik Jan nog steeds hoofdbewoner, maar wordt opgevolgd door zoon Hendrik Jan, geboren op 25 maart 1856. De weduwe van deze Hendrik Jan vinden we als hoofdbewoonster tussen de jaren 1920 en 1930 en als opvolger vinden we J.W. Meylink, totdat het geslacht Meylink op 't Hoentje uitsterft met de ons allen nog bekende Derk Jan Meylink en zijn zuster Derkje. Maar voor het zover was had de ramp van 1945 zich voltrokken en de bevrijding van Harfsen betekende tevens het einde van de oude herberg 't Hoentje aan de Hessenweg, die thans Deventerdijk heet. Het nieuwe Hoentje kwam ervoor in de plaats, maar niet op de oude plek. De boerderij werd herbouwd noordelijk

van de Harfsensesteeg en de burgerwoning 't Hoentje, waar Derk Jan met zijn zuster ging wonen, lag zuidelijk van genoemde weg en noordelijk van de Harfsensebeek.
De herberg of het café was echter reeds jaren voor de verwoesting in 1945 opgeheven en Derk Jan heeft ons wel eens verteld van de grote verbouwing die in 1924 had plaatsgevonden. De grote keuken, die vroeger ook als café of gelagkamer dienst had gedaan, is toen met meer dan de helft verkleind. Men had namelijk een groot aantal bedsteden gehad, zodat kooplieden er konden overnachten. Ook de brouwerij is verdwenen en in 1924 heeft men het grote rad, waarmee de gerst naar binnen werd gebracht, ook weggehaald. Net als de Lebbenbrugge bij Borculo lag deze herberg aan dezelfde weg van het Münsterland naar Deventer en verder richting Holland. Vanuit Westfalen kwamen de kooplieden met hun wagens en paarden via de Spitholterbrug bij 't Hoentje en dat er dus vele overnachtingen plaatsvonden is vanzelfsprekend. Vanaf 't Hoentje kwam men op de heidevelden, totdat men in Epse was. De zandwegen waren vaak in slechte staat en als men dan in de late middag bij het gastvrije Hoentje aankwam, werd vaak besloten de andere dag af te wachten voordat de grote heide werd overgestoken.
Ook plaatselijk genoot de herberg in die dagen bekendheid. Heuvel vertelde ervan in zijn Oud-Achterhoeks Boerenleven: op de brink nabij 't Hoentje werd de optocht samengesteld voor het vogelschieten op de Harfsense kermis. Ook de "nachtwachten" in het dorp Harfsen kwamen, volgens de brief van burgemeester de Vuller van 22 december 1818, in de herberg 't Hoentjen bijeen, om van daaruit de veiligheid van de inwoners van het dorp te garanderen.
Maar ook in het zogenaamde Breukenboek komt men de naam van 't Hoentjen vaak tegen. Het zou ons te ver voeren al die vermeldingen hier te citeren. Enkele van deze vondsten willen we onze lezers echter niet onthouden. Onder meer dus in Breukenboek nr. 0216-18 lezen we:
"6 Juny 1709. Fiscus beklaagd Jan Hoentjes weerd, dat hij voor enige weeken met Vroedman sig geslagen denzelven het hemd van 't lijf gesneeden en qualik gehandelt heeft, condenteert dieswegen tot een boete van 10 daalders. Idem beklaagd Vroedman over en ter saeke dat hij op bovengemelde tijd voorschr. Hoentjesweerd uijtgevondert en sijn met denselven geslagen heeft, contenderende dieswegen tot een boete als boven afwagtende ter gevolge van de gedane citatie....Jan Hoentjesweerd ontkent de klagte. Fiscus sal ten naesten afwagten behoorliche klagtsverburgging en sulx voorgegaen sijnde neemt aen sulx te bewijzen."

"5 December 1709. Jan Hoentjesweerd is geklaert in een boete van vijf daalder, cum expensis, weghens plagerij met Vroedtman volgens aanspraeck van den 6 Juny deses jaers 1709."
Jan bleek echter niet zo'n brave jongen te zijn, want we vinden hem ook op 13 november 1718, toen hij ten huize van Arent Hiddink "tegens het aldaar present wesende geselschap op de persoon van den onder Richter Arent Hulshof, in deszelfs absentie te smaelen en uit te varen - het loslopen van sijn's Hoentjesweert hont - sekere boete en de onderrichter Hulshof aangevallen en uitgescholden - door hoedanige vuijle, inpertenente en moetwillige bejegeningen - Jan Hoentjes 8 Dec. 1719 en 13 dec. 1719 den Banke geciteerd."
"31 January 1720. Arent Hulshof Onderrichter - Jan Weert aan Het Hoentjen in Harfsen tot prompte oplegging van een boete van 12 daalders van verscheiden grove jurien de Persoon van de Onderrichter Hulshof in requarde van deszelfs functie aangedaan."
De waard van 't Hoentjen vinden we nogal eens vermeld in de eerder genoemde Breukenboeken. De ene keer voor een vechtpartij in de herberg, een andere keer wegens een overtreding van de Landelijke Placaten. Een van die verboden betrof het "Boxen-bier", dat we in onze tijd, ondanks de Placaten uit de achttiende eeuw, als het zogenaamde "Boxenmaol" kennen, een feestje dat door de jongelui uit de familie en vriendenkring bij de ondertrouw van het bruidspaar gevierd wordt. In 1713 was er zo'n boxenbier georganiseerd in de boerderij De Stege. Het was er waarschijnlijk nogal hard aan toe gegaan, want behalve de boetes die moesten worden betaald, moesten de deelnemers aan het "feestje" ook de kosten van de chirurgijn en van het proces betalen.
Ook vinden we een feestelijk samenzijn op het boxenbier in de herberg 't Hoentjen op 24 februari 1743. Het betrof het bruidspaar Johan Hendrik Oosterheyde Jager en Grietjen Asselmans en het is wel interessant te weten wie er aanwezig waren, want alle aanwezigen werden aangeklaagd. Het waren: weduwe Hoentjes (herbergierster), J.H. de Jager, wonende in de kamer aan het Wilgenhof (bruidegom), Grietien Asselmans (bruid), Jan Asselman, Gerrit Wagenvoort, Willem, zoon van Smeenk, de drie zoons van Bierkamp: Jacob, Berent en Albert, Bartelt, zoon van Wolsink, Derk Horstman, Henrik, knegt van Asink, Gerrit, knegt van Spiegel, Willem, knegt van Hasewinkel, Henrik en Harmen, knegts van Groot Ilsink, Gerrit Ribbink en zijn knegt Zwier, Jan Lensink, Willem, knegt van Stegeman, Jan, knegt van Klein Bannink, Antoni, knegt van Stokhaer, Peter, hospes van 't

Haantjen, Gerrit, knegt van de Onderrigter, Enge Wilgenhof, Arent, knegt van Heuvelman, Harmen, knegt van Beltman, alsmede de knegt van Groot Asselman, voorts Jan, zoon van Velderman uyt Almen, Henrik Ruijterkam(p) en zijn knegt Engbert Jan, knegt van Oink, alsmede Albert, knegt van Oytink; tot zover de gedaagden.
"....zulks tot be- of ontkentenisse van zodanen klagte als den Advocaat Fiscaal tegens haar zal doen, en wel tegens de wed. Hoentjes wegens violeren (schenden of onteren) van den Zondag en houden van boxenbier aan haar huys op den 24 February deses jaers 1743 door gemelden Jager in de kamer aan het Wilgenhof wonende, ter occasie dat quam te trouwen met Grietjen Asselmans ten beste gegeven, voorts tegens de anderen wegens het ten beste geven van dat boxenbier, en dat zig daar bij hebben laten vinden."
Op 22 maart komt de officiële klacht om op 22 maart te verschijnen. De eis is voor de weduwe Hoentjes Weert als herbergierse "boete van 4 daalders en voorts tegen ieder van de andere Beklaagdens tot de boete van 2 daalders. Hierop compareerde Gerrit Jan Hoentjes namens zijn tans zieke moeder en verzogt 's Heeren gemoet, De Jager zegt daar wel geweest te hebben met zijne vrouwe, maar dat ze niet geweten hebben dat zulx niet mogten doen, en verzoekt namens hem en zijn vrouw het Heeren gemoet, gelijk alle de navolgende Beklaagdens. De zaak tegen de wed. Hoentjes Weert is geklaart in twe Daalder cum expensis; de overige Beklaagden in eenen Daalder ende halve kosten."
De boete viel nogal mee en daar had men dan ook een leuk feestje voor gehad.
In die tijd was er op het platteland nog geen veldwachter, maar we vinden wel steeds de Rigter of Onderrigter vermeld. Zo vinden we in het Breukenboek 0216-21 d.d. 14 november 1781 een zeker meneer Frederick Roelink, wonende voor Jager bij den HoogWeled. Heer Baron Van der Capelle tot den Boedelhoff enz. enz. "omdat dezelven zig niet heeft ontzien op Vrijdag den 25ste October laatstleden ten huize van Gerrit Jan Hoentjen aan de herberg 't Hoentjen den persoon van Lammert Mulder, Onderrigter van Almen te attaqueren - achterover te smijten - en hevig te slaan. Hierop erschenen Frederik Roelink en zeyde dat hij voorgevallene rusie aan 't Hoentjen hij door Lammert Mulder eerst met injurieuse woorden aangesproken, en dat vervolgens te naa op het lijf gekomen zijnde, hij hem van zig heeft geweert - en dat hij van deze klagte onschuldig is." We lazen niet dat hij schuldig is verklaard.
Een laatste aanhaling uit het Breukenboek 0216-19 uit 1725 laat

het licht schijnen op de herbergier Jan Lubberts, weert aan 't Hoentjen, die wordt gedaagd voor "dreigementen, als gepleegde andere insolentien, zo aan de Pagters van de Brandewijnen c.a. en den gezworen ijker als selfs mede aan den onder Rigter Ebbink, zijnde met authorisatie en ordere, om de peiling ten seynen huyse te doen."
"Klagte: Fiscus beklaagt Jan Lubberts Weert aan 't Hoentjen dat hij op 19 January 1725 wanneer de Pagter van de Cijs van de Brandewijn en gebrande wateren met den gezworen Peiler voorts den onderrigter Ebbink van Gerigte wegen daartoe specialijk geauthoriseert, ten sijnen huijse om te peilen waren gekomen en voorgenomen peiling gewelddadige wijze te verhinderen, en sig zowel tegens gezegde onderrigter als Pagters en Peiler onder veel schelden, vloeken en tieren aan te kanten, zelfs tange van den heerdt op te vatten en sig daarmede voor den ingank van de kelder te posteren, dreigende den kop in te slaan aan den geenen zo 't eerst in de kelder sou willen gaan, waardoor dan de voornoemde personen zijn nootgedwongen geworden sig uijt het huijs van de Beklaagde te retireren, alle 't welke alzo zijn de feiten van de uijterste aangelegentheit, en veel gevolgen na sig slepende, waar bij ook sonderling de autoriteit van de Gerichte heeft gelegen, als zijnde in de Persoon van deselfs Suppoost ten Hoogsten aangetast en beleedigt geworden, zoo contendeert Fiscus tegens den Beklaagde tot een amende van 50 Olde Schilden."
"Compareerde Jan Lubberts, beklaagde in desen, geadsisteert met sijn bediende advocaat Dor. Herm. Hasebroek Senior en ontkende de klagte met die bijvoegsel dat hij nooit dusdanigen violenten verweigeringe als hier vermelt, veel weiniger zig tegens de orders van den Gerichte heeft aangekant zig deswegen Rechtens preesenterende."
"29 Juny 1725 Dor. Herm. Hasebroek Senior bediende Advocaat van Jan Lubberts Weert aan het Hoentjen in Harfsen - aan de Fiscus in openen sakke en klinkende gelde in plaatse van zodane 45 Olde Schilden bij conclusie gevordert tot beteringe deser presente Breuke en klage presenterende de somma van Tien Daalder."
Als we het vorenstaande nog eens overzien, blijkt wel dat er zich een bewogen geschiedenis heeft afgespeeld in deze herberg. De kleine gemeenschap Harfsen, genesteld aan de Harfsensebeek en de Hessenweg uit Westfalen, kwam hierdoor in aanraking met de gebeurtenissen buiten het dorp. De rondtrekkende handelaren en kooplieden vertelden het laatste nieuws aan de hospes van 't Hoentjen, die op zijn beurt wel zorgde dat het weer verder kwam.

Toch bleek uit ons onderzoek dat 't Hoentjen niet de enige herberg was in deze gemeenschap, want ook 't Haantjen speelde, hoewel wat bescheiden, toch ook een rol als herberg.
In het oude Harfsen lagen de boerderijen op een kluitje bij elkaar, onder meer Het Baltink, 't Haantjen, Leunk, Lensink, Klein Leunk (Hoentjen), iets naar het westen De Stege en Het Wagenvoort en oostwaarts Ebbink, Wunderink, Ribbink en Groot Ilsink. Door huwelijk en vererving zijn de boerderijen en landerijen van oudsher bijeen gebleven. Als men de schaapjes op het droge had, vertrok de eigenaar naar de stad en verpachtte zijn boerderij. Meestal hield hij in de boerderij een kamer, waar hij in de zomermaanden kon vertoeven. Bovendien hield de eigenaar het waarrecht en hield dus een vinger in de pap, doordat hij dus de markevergaderingen kon bezoeken en daar zijn stem kon laten horen.
In onze jeugd sprak men nog van "bij 't Haantjen en 't Hoentjen" en die plek werd altijd in een adem genoemd en was een begrip geworden. Soms werd er gevraagd: "Waar liggen deze huizen dan?" Dan luidde ons antwoord (gekscherend): "Het Hoentjen is de boerderij aan de Harfsensesteeg met een bord HAANTJES TE KOOP". Ook dat bord in inmiddels verdwenen.
En als we dus nu wat over 't Hoentjen hebben verteld, dan moeten we ook even onze blik richten op de buurman 't Haantjen. We vonden namelijk de naam Peter Derkssen in 1739 in het Breukenboek met de vermelding "hospes van 't Haantjen". In die tijd was het dus al een herberg. Uit het Breukenboek namen we het volgende over:
"Op 8 April 1739 heeft doen citeren de beide zoons van wed. Hoentjes Weerdt, Jan en Gerrit Jan genaamt, tot be- of ontkentenissen, wegens het slaan en gewelddadig attaqueren van eenen Peter Derkssen, hospes, wonende aan het Haantjen." Peter Derkssen, zoon van Derrik Klein Mensink, was op 't Haantjen ingetrouwd. Op 16 december 1736 huwde hij met Janna Jansen, weduwe van Teunis Spikvoort. Laatstgenoemde was op 2 april 1735 eigenaar geworden van Baltinkhof, dat nabij 't Hoentjen lag. Uit stukken uit 1762 bleek ons dat Baltinkhof ook 't Haantjen werd genoemd.
De aandachtige lezer zal echter nieuwsgierig zijn naar de boete, die de beide jongens van de weduwe Hoentjen zouden krijgen. Deze hadden echter geen haast met deze rechtzaak en toen de dag daar was om te verschijnen was er één ziek en ging de moeder in zijn plaats. De boete werd bepaald op twee daalder per persoon. Aanklager Peter Derkssen ging hier echter niet mee akkoord en vond het geëiste bedrag te laag. Bovendien meende hij dat de gebroeders Hoentjen de zaak op de lange baan trachtten te schui-

Boerderij 't Hoentje (vroeger)

ven, hetgeen hem niet aanstond. Dus kwam er een nieuwe zaak en dat duurde nog tot 25 september 1741 voordat er een uitspraak kwam: de boete werd verhoogd tot een totaal van achttien daalders, plus de proceskosten. Het had ruim 29 maanden geduurd, voordat de zaak was afgedaan.
Hoe ging het nu verder met 't Haantje? Dat we hier wat meer van weten, hebben we te danken aan de onderzoeker Gerrit Verstege, die de bewoning van de meeste boerderijen en woningen in het oude Harfsen voor ons heeft uitgezocht.
In ons verhaal hebben we gezien dat het erve Het Baltink op 27 februari 1727 voor 17/18 deel naar Jan Hoentjen ging en Verstege meent dat 1/18 deel op 2 april 1735 uit de erfenis van Henrik Lensink is vrijgekomen en als Baltinkhof is overgedragen aan Teunis Spikvoort en zijn vrouw. In 1762 vond er weer een verdeling plaats en hieruit was af te leiden dat Baltinkhof of Het Haantjen niet meer behoorde tot het Baltink of 't Hoentjen. Er zijn dan duidelijk drie verschillende bedrijven.
Teunis Spikvoort werd opgevolgd door zijn zoon Jan, die op 1 juni 1770 in de kerk van Almen huwde met Berendje Lansink. De weduwe van Teunis huwde voor de tweede maal met Peter Derksen, waarmee we in het voorgaande reeds kennis hebben gemaakt. Deze Peter gaat dan verder de geschiedenis in als Peter Haantjen en het is ons bekend dat uit zijn huwelijk acht kinderen zijn geboren.
Jan Spikvoort is in 1794 op Het Haantjen overleden en is vermoedelijk opgevolgd door Evert Spikvoort, die we vinden in 1815 als hoofdbewoner van 't Haantje. Evert was ook op 't Haantje geboren op 14 april 1774 en was rietdekker van zijn vak. Hij overleed in 1823. Sedert 1815 weten we zeker dat het huis dubbel werd bewoond en de medebewoner was Jan Hemeltjen, die op 67-jarige leeftijd in 1819 op 't Haantje is overleden. Hij was afkomstig uit Bathmen.
In 1832 vinden we als eigenaar (kadastrale gegevens) Jan Nijenhuis en het bedrijf is dan 4,5 ha. groot. In 1838 vinden we naast Nijenhuis ook het gezin van de timmerman Hendrik Zaleman als medebewoner. Pas in het jaar 1870 komen we de naam Hazewinkel tegen, die ook timmerman van beroep was. Het blijft dan Hazewinkel. Bij de bevrijding in april 1945 ging ook Het Haantje in vlammen op. Het werd herbouwd en is thans te vinden op het adres Harfsensesteeg 24.
Bij de bevrijding van Harfsen is van oud-Harfsen praktisch niets gespaard gebleven. De kronkelende Harfsensebeek met zijn houten bruggetjes en vonders is rechtgetrokken en fungeert als afwateringskanaal met stenen of betonnen bruggen. De zandwegen van

weleer zijn prachtige geäsfalteerde wegen geworden. Gelukkig hebben we nog wat holle wegen, die ons herinneren aan die verleden tijd. De oude Harfsensesteeg, die parallel liep met de Harfsensebeek, herinnerde ons altijd aan het einde van de ijstijd, toen het smeltwater van de hoge enken kwam en de oude steeg als bedding fungeerde voor het overtollige water dat naar de IJssel zijn weg vond. En toen het water zich uiteindelijk had teruggetrokken en de enken waren drooggevallen, bleef er de beek over die ongeveer vijftig meter zuidelijk van de steeg het water afvoerde naar de IJssel. De drooggevallen steeg fungeerde als weg voor de eerste bewoners uit die tijd en zo moeten die prachtige oude holle wegen zijn ontstaan. Mocht u ons met dit verhaal niet geloven, neem dan een oude kaart van vijftig jaar geleden en u zult constateren dat de beek zuiver parallel loopt met de steeg, met dezelfde bochten en krommingen richting Eefde.
Tot zover ons verhaal.

EEN SPORTIEVE HEER

J. Nijenhuis

Vroeger was er een veel grotere afstand tussen de adellijke families en de gewone burgers dan nu.
Mijn vader, Dirk Nijenhuis - metselaar en aannemer - vertelde er wel eens over. Als hij bijvoorbeeld bij mevrouw Mees van Het Barge moest zijn, dan bleef hij staan met de pet in de hand.
Het zal in de jaren twintig of dertig geweest zijn, dat mijn vader bij meneer Schuurbeque Boeye op Het Haveke moest komen. Het was in het vroege voorjaar dat door de hoge grondwaterstand de keldervloer eruit was geknapt. "Nijenhuis, de keldervloer is eruit gedonderd. Kun jij dat maken?", zei de heer Schuurbeque Boeye. "Jazeker mijnheer." "Wat moet dat wel niet kosten?" Achterop een sigarendoosje werd dit uitgerekend. Zoveel maal zoveel meter en dan de prijs. "Mijnheer, dat kost u driehonderd gulden." "Driehonderd gulden? Dat is veel te veel. Dat kan makkelijk voor de helft. Maak het maar vlug in de orde."
Mijn vader kon gaan. Hij dacht: dat is toch niet eerlijk; moet ik nu voor die rijke heer er geld bijleggen? Hij ging naar huis, overlegde met zijn jongens (personeel) en nam toen het besluit: ik leg er ook de helft in. Normaal zou dat één zandlaag zijn en drie gemetselde lagen klinkers. Men verwijderde de oude vloer en toog aan het werk. Eén zandlaag en één gemetselde laag netjes afgewerkt. Er werd een rekening gestuurd van f 150,-.
Weer werd het winter en hoog water: de vloer kon het natuurlijk niet houden en weer moest mijn vader bij meneer komen. "Nijenhuis, wat heb je me nu gemaakt; een nieuwe vloer en weer is die eruit gedonderd, dat lijkt toch nergens op?" "Maar meneer, u zei toch dat die driehonderd gulden voor het herstel van de vloer veel te veel was, dat kon gemakkelijk voor de helft. Nu, wij hebben in plaats van de vier lagen, de helft erin gelegd."
Het was even stil, toen zei meneer: "Nijenhuis, geen gezeur, maak het nu goed in orde."
En zo gebeurde het.

CORRECTIES OP "IS ALMEN WEL OLMEN?"

H. Schoenmaker

In het in Ons Markenboek 12.4.37 (oktober 1994) verschenen artikel "Is Almen wel Olmen?" zijn helaas enige onjuistheden geslopen.
De belangrijkste zijn:
pagina 37
ad motto
- de komma achter "Wie" moet zijn ... Deze drie punten geven aan dat in het citaat iets is weggelaten.
- lokale = locale. In het citaat is de spelling locale.
- tussen "alleen" en "met" is weggevallen het woord maar.
- schoenmaker is met een hoofdletter.

ad 1.
- na de 7de regel is weggevallen de regel: Almende is ontstaan uit het Hoogduitse woord Allmende.

ad 2.
- "Uit Gorssels verleden" moet zijn:
  in regel 5 Uit Gorssel's verleden
  in regel 7 Gorssels verleden.
- in regel 10 moet "Almelo" zijn Almeloe.

ad 3.1.
- in de beide onderste regels:
  "Overijsselse" = Overijselse
  "pagina 9" = pag. 8

Een citaat dient letterlijk te worden overgenomen.
pagina 38
2de regel: het tussen haakjes geplaatste moet luiden:
Oost-Ned. familienamen, dl. 2, pag. 91. 9de regel: "olme" moet zijn Olme.
ad 3.2.
- 2de regel: artikel "de namen moet zijn artikel "De namen
- bij Alm dient "in Hoogduits en Engels" te zijn in hoogduits en engels

pagina 39
ad 6.1.
- 3de regel: nà gevonden moet de punt zijn een komma en daarna: zoals . . . . De eerste drie punten geven aan dat iets niet is geciteerd, terwijl de vierde punt de punt is ter afsluiting van de zin.
- na de beide citaten behoren de aanhalingstekens te staan nà de punt (dus niet vóór de punt).

ad 6.2.
- de aanhalingstekens aan het einde van het citaat behoren nà de punt te komen.
- noot 12 moet zijn noot 13 (in 6.1. regel 1 wordt noot 12 genoemd, de volgende noot is dan 13).

pagina 41
- in regel 10 van onderen: nà "waarheid" hoort geen punt komma.
- in regel 6 van onderen moet 27 zijn 28. Noot 27 is al genoemd in regel 13 van onderen.

pagina 42
ad 9.3.
- de eerste noot 32 moet zijn 31 (stroomt. 31).
- in regel 14 moet Mr. Dumbar zijn Mr Dumbar.
- in regel 20 moet oud-Noorsch zijn oud Noorsch.

pagina 44
- in regel 3 van onderen moet na de punt komma staan almen (dus zonder hoofdletter).

pagina 45
- ad Graaf, J. de,: de juiste schrijfwijze (titel) is Uit Gorssel's verleden.
- ad Hekket: achter Hengelo moet staan (O).
- ad Wijnands: in de titel komen slechts drie punten voor.
- ad noot 2: West-Falen moet zijn Westfalen.

pagina 46
- ad 8: on. is oud-Noors moet zijn: on. is oud-noors.
- ad 13 en 17: de titel is Oost Nederlandse familienamen.
- ad 17: de schrijver heeft in noot 17 is: Rietstap, Aardrijkskundig woordenboek, 13.

pagina 47
De verwijzingen in de noten 32, 33 en 34 zijn door de schrijver abusievelijk niet aangepast aan vernummering door tussenvoeging van noten.
De juiste tekst van deze drie noten is:
32. Zie noot 26
33. Zie noot 25
De spelling "landdouwe" met dubbel d zal op een tikfout berusten.
34. Zie noot 28

Leden: R. Boschloo, Hogenkampsweg 3, 7218 BT Almen (tel. 05751-1261)
A. Hoekstra, Pikeursbaan 5, 7213 BS Gorssel (tel. 05759-2942)
H.A. Klein Ovink, Wittendijk 6, 7216 PL Kring van Dorth (tel. 05731-1317)
J. Nijenhuis, Wunderinklaan 3, 7211 AG Eefde (tel. 05750-15761)
J. Pasman, Heideweg 14, 7217 TE Harfsen (tel. 05733-1248)
A.M. de Ruiter, Joppelaan 14, 7213 NC Gorssel (tel. 05759-2139)
H.Schoenmaker, Blauwedijk 8, 7218 BK Almen (tel. 05751-1235)
N. van Wijk, Hassinklaan 29, 7214 AB Epse, (tel. 05759-1394)

Adviseur: J. Eefting, archivaris gemeentehuis Gorssel

Redactiecommissie:
Voorzitter: A. Hoekstra, Pikeursbaan 5, 7213 BS Gorssel (tel. 05759-2942)
Leden: N. Kuik, Het Wilgert 8, 7214 AV Epse (tel. 05759-3170)
H. Meedendorp, Elfuursweg 22, 7213 EN Gorssel (tel. 05759-2074)

De vereniging kent leden en begunstigers.
De statuten en het register van leden en begunstigers liggen ter inzage bij de secretaris.
Het lidmaatschap bedraagt f. 25,- per jaar per gezin. Aanmelding voor het lidmaatschap kan geschieden bij de secretaris. Een lid kan zijn lidmaatschap eventueel opzeggen aan het einde van het verenigingsjaar met een opzegtermijn van 4 weken. Het verenigingsjaar loopt van 1 januari - 31 december.
Ter betaling van de contributie wordt een acceptgirokaart toegezonden.
Giften van begunstigers kunnen gestort worden op de rekening van de vereniging nr. 3014.05.611 bij de Rabobank "Laren-Almen-Gorssel" B.A. of op de postbankrekening van deze bank nr. 90.23.42.
Ons Markenboek wordt kosteloos aan leden en begunstigers toegezonden.
Losse nummers zijn verkrijgbaar bij de secretaris a f. 10,- per nummer.
Publikatie of overname van artikelen, geheel of gedeeltelijk, is alleen toegestaan met schriftelijke toestemming van de voorzitter van de redactiecommissie.
Gelieve kopij voor Ons Markenboek te zenden aan een der leden van de redactiecommissie.
Getracht wordt Ons Markenboek 4 keer per jaar te doen verschijnen.